

De ce faci filosofie? Din ultima d-tale scrisoare am sa te rog sa-mi ingadui sa citez aceste rinduri: „Mi-a placut intotdeauna sa compar pe filosof cu acel om care, pus in fata unui catel, sa se joace, il tine inert pe genunchi, intrebindu-se: prin ce minune, oare, am ajuns eu fata in fata cu acest catel? oare simturile nu ma inseala? Si chiar daca simturile nu m-ar insela, tare as vrea sa stiu descendenta acestui catel, as vrea sa stiu daca si el are suflet ca si mine, daca e rau sau e blind, daca are crize de constiinta, daca cunoaste liberul arbitru. Prins deodata in aceasta fascinanta problematica, omul lasa catelul jos si incepe sa mediteze. Mai-nainte nu stiu. Poate catelul a ajuns ciine, si a plecat de linga el fara ca omul meu sa bage de seama...”

S-a intimplat ca, chiar in ziua in care am citit si savurat aceasta scrisoare a d-tale, sa ma intilnesc pe strada cu unul dintre prietenii mei, filosof. I-am spus asa, Intr-o doara: Ginditorii s-au trudit pina acum sa inteleaga lumea dintr-un alt punct de vedere decit cel al cunoasterii imediate. Au creat o problematica a existentei si apoi si-au petrecut timpul in rezolvarea ei. De ce nu se accepta lumea ca fiind de la sine inteleasa, si apoi sa se treaca mai departe, s-o intregeasca prin gindire? De ce au cautat ei sensul gindirii numai in reluarea si reactualizarea dialectica a Creatiei, cind gindirea putea conduce si la alte lucruri? (de pilda, la coincidenta cu creatia, la creatie propriu-zisa, la o colaborare eficienta cu viata).

Prietenul meu m-a avertizat ca asemenea intrebari si le-a mai pus si Häberlin, care accepta si el lumea ca fiind de la sine inteleasa (Selbstverständlichkeit). Vezi dara, ca mai ai de citit inainte de a te incumeta sa renegi filosofia. Un raspuns insa, la intrebarile d-tale, pe care eu le rezumasem cum m-am priceput mai bine - nu mi-a dat. Cu atit mai putin ma voi incumeta sa ti-l dau eu. Daca iti scriu scrisoarea aceasta, o fac numai pentru ca indoilele d-tale mi-au iscodit citeva reflectii care, poate, te vor interesa.

Nu stiu cum iti pui d-ta problema, dar pentru mine intreaga drama a filosofiei se rezuma in acest conflict: pe de o parte setea, setea aceea aproape organica a gindirii de a da seama de tot, de a inlantui totul printr-un singur principiu consistent, a cosmiza intelegerea noastra (adica de a gasi axa in jurul careia toate se vor armoniza in sufletul nostru, dupa cum totul se armonizeaza in Cosmos in jurul udei axe ideale) - iar pe de alta parte, sentimentul mortii, intuitia aceea terifianta ca alergam spre moarte, ca sintem deja morti in fiecare clipa, ca moartea e o „experienta nediferentiata” in tot timpul vietii, dar ca se poate transforma oricind in experienta finala absoluta. Oricum ai privi filosofia, ea se reduce la una din aceste atitudini (general omenesti, de altfel), sau la amindoua deodata, in continua si ursita agonie.

Ti s-ar parea ca instinctul fundamental al oricarei filosofii - ceea ce am numit mai sus setea datatoare de seama, dorinta de a te armoniza cu totul din jurul tau, de a nu mai trai inert, dezacordat, ci a te patrunde de acelasi ritm caie strabate totul - ti s-ar parea ca dorinta aceasta de acordare prin intelegere conduce la o eterna viata si ramine etern vie. Totusi nu este asa. Orice filosof trebuie sa moara; nu ca individ, in carne, ci ca gindire, in intelegere. In clipa cind e perfect armonizat cu totul, in clipa cind intelegerea lui e definitiva (pentru el, fireste), cind gindirea lui a ajuns sistem - atunci se inchide vietii, i se rup radacinile, moare. Tragedia poate este destul de impresionanta: sa cauti o viata intreaga sa te armonizezi cu viata din jurul tau, intelegind-o, iar cind ai biruit munca aceasta de Sisif sa mori. E un destin, ancorarea aceasta suprema a tuturor filosofilor in moarte. Caci este o adevarata moarte sa intelegi totul, sa poti integra totul intr-un sistem inchis, sa poti incadra in sistemul tau, chiar ceea ce nu se poate incadra nicaieri, numindu-le „ireductibil”, „irational”, „elan vital” si mai stiu eu cum. Cind chiar aceste elemente insurgente, care se refuza intelegerii, sint arbitrare de intelegere si distribuite fiecare la locul sau - nu e aceasta

moarte, sistem, filosofie?

Impacarea aceasta suprema, intrarea aceasta eroica sub piatra mormintului, este fara indoiala frumoasa; desi sistemele - la care au ajuns alti ganditori sint bune si valabile numai pentru ei, reprezinta formula armonizarii lor proprii, cosmizarii lumii lor interioare, si nu ajuta intru nimic pe cei care vin in urma, si care vor fi nevoiti sa ia totul de la capat, daca vor intr-adevar sa faca filosofie, iai nu carti de filosofie.

Dar daca mori mai inainte? Daca mori pe drum, ca un ciine? Nu se poate sa nu fi simtit d-ta, cel putin in anumite ceasuri, alergarea aceasta catre moarte; intrarea aceasta sigura si „vie” si imediata, si inpronunciabila in neant.

Daca intuitia aceasta de fiecare clipa a mortii se preface brusc in experienta definitiva? Vezi d-ta, filosofia poate fi, cum se spune, o pregatire pentru moarte si o consolare pentru viata; dar numai atunci cind stii ca iti traiesti viata toata. Altminteri , cind mori astazi sau peste un an, filosofia este numai un avertisment. Caci sta in destinele gindirii sa intelegi un lucru numai cind ai trecut peste el, si sa armonizezi viata numai cind ai pierdut-o.

Atunci, de ce faci filosofie? M-am intrebat adesea daca filosofia nu este o atitudine care trebuie depasita, daca nu cumva am avea si alta menire in afara de aceea de a armoniza lucruri pe care le incurcam noi la inceput, cu intrebarile noastre fara raspuns si cu problematica noastra inutila. M-am intrebat daca acest sacrificiu al spiritului nu a fost prea mult repetat in rasa si cultura neastra europeana, si daca nu e timpul sa pornim mai departe. Unde, nu stiu - pentru ca nimeni n-a incercat, inca, sa treaca pester obsesia „intelegerii” vietii ca sa colaboreze cu ea; nimeni din Europa.

Nu stiu de cind s-a statornicit superstitia aceasta a dinamismului gindirii europene, a activismului ei. Mi se pare, dimpotriva, ca gindirea filosofica europeana - indreptindu-si toate eforturile catre intelegerea vietii, catre moartea insului in acel suprem épanouissement al spiritului - e o gindire statica, as spune chiar contemplative. Ancorarea in moarte a tuturor filosofilor europene - desi majoritatea sint inconstiente de acest itinerariu - e un lucru care ar trebui sa dea de gindit. De ce nu vede nimeiii ca singurele metafizici ale vietii sint cele asiatice? De ce vorbeste toata lumea despre „pesimismul” oriental, despre „dorinta de extinctie” a buddhismului, despre „asasinarea vietii” in filosofiiile asiatice? Pentru simplul motiv ca nimeni nu le cunoaste, si repeta toti doua-trei adjective culese la intimplare in niste carti funeste ale stiintei europene. Ar fi interesant de scris istoria acestei mitologii, create de europeni pentru foarte multe motive. As incerca s-o scriu intr-o zi, daca n-as sti ca e inutila. Caci nimeni nu va putea intelege ca adevarata viata depaseste viata prinsa in ins, limitata de iubirea lui, paralizata de intelegerea lui. Exist anumite vieti personale atat de acute si de trepidante - incit iti evoca magnific moartea. Nicaieri nu vad moartea mai precis decit in viata arzind intr-un cerc inchis. Pina acum, noi europenii, nu am creat decit asemenea cercuri de viata, formidabile, e drept - dar numai cercuri. Si atunci cind ni se spune despre alta viata, care rupe cercurile, care trece peste ins - raspundem comozi: extinctie.

Iubite prietene, nu mai pot da de firul acestei scrisori; caci ti-am scris-o din inima, fara sa ma controlez, si acum cind trebuie sa o inchei, inteleg ca nu ti-am spus mai nimic din cele ce erau in mintea mea sa-ti spun. E vorba aici despre filosofie si despre moarte, cind eu voiam sa-ti vorbesc despre altceva: despre miini si gesturi. Nu zimbi; ai observat miinile oamenilor, miinile prietenilor d-tale, cum nu-si gasesc astimpar, si creeaza neincetat spatiul in jurul lor, si-l palpeaza, si se zbat, si se afirma, miini de om, cu forme totdeauna noi? Sint zile cind observ aceste lucruri fara sa ascult ce mi se vorbeste. Si nu ma pot opri sa nu compar viata miinilor unui om cu

insusi destinul filosofiei europene; intotdeauna afirmindu-se, intotdeauna creind forme noi, dar intotdeauna limitindu-se. Am vazut un singur om in viata mea caruia nu-i observam miinile. Nu m-am inelat: acel om, cel mai mare pe care il are veacul nostru, era un adevarat ginditor, unul la care gindirea a pornit mai departe, peste problematici si peste enigme.

Invata sa privesti mainile, prietene: Europa toata vorbeste in jocul lor.

De ce faci filosofie?, Scrisori catre un provincial (p. 109 - 112),
Editura Roza Vinturilor, Bucuresti, 1990.